

тим, он је пропустио да Манхајмовој социологији знања противстави друге теоретске покушаје из те области. Ако ништа друго, требало је то учинити бар са Паретовом теоријом резидуа и деривација која полази од супротних позиција, јер би било занимљиво упоредити резултате до којих су они дошли. Најзад, он је скоро занемарио још увек живу дискусију која се води око основних Манхајмових концепција. Студа се у уводу не помиње велики број научника који дискутују о Манхајмовим тезама (R. K. Merton, V. G. Hinshaw, K. Wolff, G. Gurvitch, P. Kahn, K. Popper, H. Barth, — да поменемо само неке), па чак ни дела која имају за предмет Манхајмову социологију знања (на пример: J. J. Maquet: *Sociologie de la connaissance: sa structure et ses rapports avec la philosophie. Etude critique des systèmes de K. Mannheim et de P. Sorokin*. Louvain, 1949).

Милорад В. Симић

Jean Dabin: *THÉORIE GÉNÉRALE DU DROIT*. Bruxelles, E. Bruylant, 1944, VIII—276 p.

Основна идеја у Дабеновој теорији права јесте та да постоје позитивно право (*droit juridique positif*) и морално природно право (*droit naturel moral*) које у крајњој линији обухвата морал уопште, али не и традиционално природно право правничко (*droit naturel juridique*). Отуда се, према његовом мишљењу, може говорити само о односу морала и права, а не о односу природног и позитивног права.

До појма позитивног права Дабен долази кроз појам друштва. Но он сматра да за појаву овог права није довољно да постоји било какво друштво-заједница (*communauté*), тј. обична солидарност, него да је нужно постојање специфичног друштвеног циља који изискује дисциплину неопходну ради свога остварења. То значи да у сваком друштву које одговара овом захтеву (*véritable société*) постоји могућност појаве позитивног права. Но да ли ће то стварно бити случај зависи од признања најјачег друштва — државе чије се позитивно право (*jus publicum*) може сматрати као право у пуном смислу и које Дабен дефинише као „скуп правила понашања издатих или бар потврђених од стране грађанског друштва (*société civile*) тј. државе санкцијом јавне принуде, да би се у односима међу људима створио поредак који захтева циљ грађанског друштва“. Дакле, да би једно правило имало правни карактер, нужно је да је не само створено или потврђено него и санкционирано од стране државе, због чега и мора да садржи у себи елемент принуде. Овај елемент није за Дабена само услов ефикасности или вредности, него самог постојања права. Но ипак он признаје правни карактер и правилима стварно лишеним санкције у правом смислу речи, као на пример нормама међународног права, схватајући их као правне мада непотпуне.

Разлог постојања позитивног права поред тзв. моралног природног, јесте према Дабену тај што позитивно право има циљ различит од циља морала. Тај циљ јесте тзв. „заједничко добро“ (*bien commun*) друштва, у случају државе, „јавно заједничко добро“ (*bien commun public*). Док циљ морала произилази из човекове природе и састоји се у његовом усавршавању, јавно добро, циљ позитивног права, претставља релативну појаву, зависну од разних услова географског, историског, психолошког и другог карактера. Но и поред своје релативности јавно добро треба, према Дабеновом мишљењу,

са формалне стране да обухвати скуп таквих услова који би омогућили поредак и сигурност а тиме и слободан развитак свачијих легитимних интереса, док би са материјалне стране обухватило најважније људске вредности: економске, физичке, моралне и друге. Међутим, иако је реч о јавном добру које има у виду друштвену а не појединачну корист, Дабен сматра да се тиме не крње индивидуална права него баш напротив потврђују, јер су се људи пре свега удружили у државу баш ради заштите својих индивидуалних интереса, а сем тога, из онога што је зло за појединце не може настати опште добро.

Из релативног карактера јавног добра произилази и то да позитивно право, као инструмент за његово остварење, исто тако може бити само релативно; не постоји вечно правничко природно право, него само позитивно правничко право, променљиво и конструисано. Дабен уопште одбацује појам „дато“ из позитивног права. За њега је оно у целини конструисано, дело тзв. „*raison juridique*“, дакле подложно рационалном просуђивању. Задатак правника, стваралаца права, и састоји се према Дабену у томе што ће међу прописима тзв. моралног природног права, што у крајњој линији значи морала уопште, одабрати она која су најпогоднија за остварење јавног добра а технички применљива. Међу прописима ове врсте највише се истиче морални пропис правде која „има за објект право другог“. Она сачињава у извесном смислу природну материју правног система пре свега због тога што је њено поштовање најбоља гаранција слоге као битног елемента јавног добра, а затим због свог карактера објективности и изнудљивости. Из свега овога произилази да су битни елементи Дабенове доктрине постојање моралног природног права које посредством појма правде прелази у позитивно право. Ова адаптација се врши пре свега, као што смо већ напоменули, рационалним просуђивањем, а затим посебним методом тзв. „правним природним методом“ (*méthode juridique naturelle*) за који Дабен сматра да се намеће правнику на нужан, апсолутан начин у виду сталних и непроменљивих принципа. Уколико смо га добро разумели, он исти овај појам помиње на другом месту као „политичко природно право“ (*droit naturel politique*) зависно од моралног права, јер морал обухвата све области човечанског, али које је, са своје стране, као принцип полазна тачка у изградњи система институција и правила којима се регулишу човекови спољни акти.

Као што смо из изложеног видели, Дабен, иако схвата право у суштини позитивистички, труди се да моралу да пресудан утицај на његово формирање и тиме прелази у област идеалистичке католичке филозофије, неправилно схватајући однос права и државе као и карактер саме државе. Он најпре јасно увиђа да је држава најјача политичка сила у друштву која стварно формира и одржава право, али уместо да у овој види апарат за класну принуду, стојећи под утицајем томистичких схватања, односно Оријуа, све више подвлачи да је држава по својој суштини најсавршенија и најјеминентнија институција која је позвана да на искључив начин правом штити заједнички интерес свих поданика.

Схоластичка тенденција се нарочито појачава у Дабеновој теорији права кад покушава да овоме одреди циљ. Он је истрајно схватио да је право један променљив, релативан историски феномен, у целини конструисан, али греши у схватању његовог циља. Уместо да га види у очувању начина производње једне класе, Дабен га види сасвим обратну у очувању заједничког општег добра, која формула (општег добра) је веома подесна за разна идеалистичка објашњења правног феномена. Мада се њоме даје предност колек-

тивном просперитету, ипак овај треба да буде без апсорбовања појединачних оправданих циљева, јер би било супротно појму општер добра да појединци немају иницијативу и слободу. Али и поред овога остаје јасно наглашено схватање да опште добро није прост збир индивидуалних добара његових чланова, него добро целе групе, чија је активност различита од активности чланова који је сачињавају. Међутим, ово схватање је погрешно. Формула општер добра је један неодређен појам и претставља уношење у право ванправног елемента као конститутивног. Осим тога, овом формулом би се могли обухватити и правдати и најреакционарнији интереси, а такође остаје необјашњиво зашто је за очување заједничког добра потребан принудан државни апарат. Дабен би био у праву утолико што очување једног прогресивног начина производње путем права несумњиво претставља заједничко добро целог друштва у оквиру државе, но само посматрано у једној широј историској перспективи, док о томе не може да буде говора у једној конкретној држави као организацији за заштиту интереса само једне класе.

Што се тиче Дабеновог схватања права као творевине тзв. „*raison prudentielle*“ правника, мислимо да се у овоме осећа утицај неокантизма. Јер, као што је познато, неокантизам сматра да је разум средство које нам открива правилности у свету, односно схвата појаве као дело нашег искуства заснованог на разуму. Тиме се неоспорно долази до сувишног осамостаљења психолошког елемента и ствара основа за лако западање у извесан антидемократизам. — Исто тако извесна сличност са немачком теоријом у погледу њеног разликовања тзв. „заједнице“ (*Gemeinschaft*), као првобитног облика друштвеног живота људи, и „друштва“ (*Gesellschaft*), као рационалне творевине, сматрамо да се налази и код Дабена у његовом захтеву за постојањем тзв. „*veritable société*“, друштва у коме постоји специфичан циљ који захтева дисциплину нужну за своје остварење. Међутим, као што знамо, услови настанка права су савсим супротни. За његов настанак није потребна претходна друштвена сарадња и постојање заједничког циља, него баш обратаност овога, што је довело до непомирљивих сукоба који су угрозили опстанак друштва. И да би друштво могло и даље да опстане правом је заведен ред, али не у заједничком интересу него само у непосредном интересу једног дела друштва.

У погледу Дабеновог покушаја да позитивно право заснује на моралу односно да конструише прелаз морала у позитивно право, он је у овоме сличан Женијевом схватању прелаза природног права у позитивно. Дабен тиме уствари негира у крајњој линији аутономију права везујући га за морал, као што то чине неке социолошке теорије везујући га за друштво. Међутим, право и морал су два регулатора друштвеног живота који, иако се понекад поклапају међусобно, квалитативно се разликују; Дабен уствари покушава да споји оно што је неспојиво. Исто тако и његово разликовање моралног природног права од правничког природног права претставља стварно више само терминолошку него стварну разлику. Уствари, сав Дабенов напор да заснује право на моралу, негација постојања правничког природног права и концепција моралног природног права претставља вештачку конструкцију правника теоретичара који жели да усклади реалну стварност са идеалистичком то-мистичком филозофијом.